4.10. 2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Viite: HE 154/2022 vp lausunto

Teema: Korkeakouluopetus ja tutkimus (29.40)

Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tilanne ja kehitysnäkymät. Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys, tarve ja alueellinen jakautuminen

Tutkitun tiedon ja korkeakoulutettujen osaajien tarve kasvaa

Unifin lausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry (myöhemmin Unifi) kiittää mahdollisuudesta lausua. Lausunnossamme käsittelemme talousarviota lyhyesti pyytämistänne näkökulmista.

Tieto, osaaminen ja luovuus ovat Suomen tärkeimpiä kilpailutekijöitä. ne ovat olennaisen tärkeitä myös kansakunnan henkiselle kriisinkestävyydelle ja edellytys osallistuvalle demokratialle. Talousarviossa esitetyt isot tavoitteet ovat kannatettavia. Talousarvioesityksessä on tunnistettu, että koulutuksen ja tutkimuksen avulla voidaan Suomessa merkittävästi vaikuttaa isojen merkittävien muutosten suuntaan ja luoda edellytykset myönteiselle kehitykselle. Talousarvioesityksessä kuvatut OKM:n hallinnonalan yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat tärkeitä ja kannatettavia. T&K-toimintaan on alettava panostaa välittömästi vuodesta 2023 alkaen. Osaajien tarve on kriittinen sekä osaavan työvoiman että TKI-tavoitteiden saavuttamiselle. TKI-panostuksista puolet pitää tehdä osaajiin: korkeakoulutettuihin ja tutkijakoulutettuihin ihmisiin.

1. **Tutkimus- ja kehittämistoiminta, kohti 4 % tavoitetta**

Unifi kiittää, että yhteisiin TKI-tavoitteisiin on sitouduttu ja rahoitus kasvaa suunnitellusti tutkimuksen ja TKI-toiminnan rahoituksen, ja vuonna 2023 käyttöön otettavan yritysten verohuojennuksen kautta. Suomi tarvitsee entistä suurempaa innovaatiokyvykkyyttä. **Siksi osaajien ja uutta luovan, kansainvälisesti korkeatasoisen tutkimuksen merkitys kasvaa.**

Neljän prosentin TKI-tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan suomalaisten ja kansainvälisten isojen yritysten merkittäviä TKI-investointeja. **Suomen houkuttelevuus globaalien korkean osaamisen yritysten investointikohteena riippuu ennen kaikkea siitä, onko meillä riittävän korkeatasoista ja monipuolista tutkimusosaamista ja riittävän vahvat tutkimusinfrastruktuurit.**

Tieteen taso maailmalla nousee jatkuvasti, mutta Suomi on hyvästä kehityksestä huolimatta jäämässä jälkeen (Tieteen tila 2022). Myös korkeatasoinen koulutus perustuu edellä käyvään tutkimukseen. Kilpailemme osaajista globaalisti. Suomen on huolehdittava omasta tutkimuksen huoltovarmuudestaan ja pystyttävä houkuttelemaan uusia tutkijoita. Suomen julkisen yliopistorahoituksen heikko kehitys suhteessa bruttokansantuotteeseen on osaltaan heikentänyt kykyämme panostaa tutkimukseen (EUA: Public Funding Observatory 2021).

1.1. Osaajien riittävyys on TKI-tavoitteiden kriittisin tekijä.

Unifi haluaa kiinnittää erityistä huomiota tohtoreiden rooliin TKI-toiminnassa. Kasvava TKI-intensiteetti vaatii suuren määrän osaavia tekijöitä. **TKI-tavoitteet eivät ole saavutettavissa vain koneisiin ja laitteisiin panostamalla vaan puolet TKI-investoinneista tulee kohdentaa osaavan henkilöstön kouluttamiseen.** Suomen Akatemian Tieteen tila -selvityksen (2022) mukaan kokonaisuudessaan Suomen tutkimus- ja kehittämistoiminnan henkilöstöstä 24 prosentilla oli tohtorintutkinto, 46 prosentilla muu yliopistotutkinto, 16 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto ja 13 prosentilla muu koulutus vuonna 2020. Tohtoritutkinnon suorittaneiden osuus oli suurin korkeakoulusektorilla (35 %), muun yliopistotutkinnon yrityssektorilla (49 %) ja ammattikorkeakoulututkinnon yrityssektorilla (31 %).

Kun tavoitellaan 4 % tasoa TKI-menojen osuudelle vuonna 2030, tarvitaan vuosittain merkittävä määrä TKI-lisäpanostuksista (n 600 M€ lisäys vuosittain). Tästä arviolta yli puolet on asiantuntijatyötä. Tämä tarkoittaa siis jopa 3000 uuden TKI-asiantuntijan tarvetta vuosittain. Samalla TKI-työn vaatimustaso kasvaa ja osaajien koulutuspohjaa pitää nostaa. Tämä tarkoittaa, että vuosikymmenen loppua kohden tarvitaan vuosittain jopa 1000 tohtoria lisää nykyisen valmistuvan määrän lisäksi, jotta TKI-tavoitteet voidaan saavuttaa. Tohtoreiden suurempi rooli TKI-toiminnassa kaikilla sektoreilla parantaa sekä toiminnan laatua, vaikuttavuutta, yhteistyömahdollisuuksia korkeakoulujen kanssa, että ulkoisen rahoituksen hakemisen edellytyksiä. Houkuttelevat tutkijanurat ja pitkäjänteinen rahoitus ovat siksi kriittisen tärkeä menestystekijä TKI-tavoitteiden saavuttamiseksi.

1.2. Julkiset TKI-panostukset tulee kohdentaa vaikuttavasti sinne, missä tapahtuu uutta luovaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa inkrementaalisen kehittämisen sijaan:

- Nostetaan yliopistojen perusrahoitusta, jotta voidaan lisätä merkittävästi tohtorien koulutusta. Tohtorikoulutus lisää sekä osaamista että osaajia.
- Vahvistetaan suunnitelmallisesti tutkimusinfrastruktuureja, mikä vahvistaa Suomen tutkimusympäristön kansainvälistä houkuttelevuutta.
- Lisätään korkeatasoisen, uutta luovan tutkimuksen rahoitusta (Suomen Akatemia), jotta turvataan uudet tutkijasukupolvet ja parannetaan myös kilpaillun kansainvälisen tutkimusrahoituksen kotiuttamista. Myös tämänhetkinen Suomen Akatemian toimintamenojen taso on liian matala.
- Fokusoidaan tuotekehitys- ja innovaatiopainotteinen TKI-rahoitus (Business Finland) yliopistojen ja yritysten yhteistutkimukseen. Yliopistoveturimalli luo vetovoimaisia osaamis- ja innovaatioekosysteemejä ja houkuttelee osaajia, merkittäviä investointeja ja uusia yrityksiä.

1.3. TKI-toimiin tarvitaan koordinaatiota

Parlamentaarinen TKI-työryhmä on tuottanut ansiokkaasti mallin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten nostamiseksi 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Olennaista on, että hallitukset sitoutuvat monivuotisen TKI-rahoitussuunnitelman toteuttamiseen pitkäjänteisesti. Unifi esittää seuraavia politiikka- ja koordinaatiotoimia TKI-tavoitteiden saavuttamisen tueksi:

- Tutkimus- ja innovaationeuvosto (TIN) seuraa TKI-rahoitussuunnitelman toteutumista ja laatii tiede- ja innovaatiopoliittisen selonteon. TIN raportoi tavoitteiden etenemisestä eduskunnalle ja (jatkossakin toimivalle) parlamentaariselle TKI-ryhmälle.
- Turvataan jatkuvuus kohdentamalla julkinen TKI-rahoitus suhdannevaihteluissakin sekä julkista että yksityistä sektoria hyödyttävällä tavalla
- Huolehditaan, ettei lainsäädäntö estä TKI-tavoitteiden toteutumista. Perustetaan tutkimuslainsäädäntöneuvosto Unifin v. 2021 ehdottaman mallin mukaisesti
- Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n tutkimus-, innovaatio- ja koulutuspolitiikkaan.
- Hyödynnetään tutkittua tietoa yhteiskunnassa laajasti (Knowledge valorisation).

2. Osaavan työvoiman saatavuus: Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys, tarve ja alueellinen jakautuminen

Yliopistot ovat sitoutuneet kunnianhimoisiin tavoitteisiin osaamistason nostosta kohti 50 % korkeakoulutettujen osuutta nuorisoikäluokasta ja kansainvälisten opiskelijoiden määrän kolminkertaistamiseksi. Kiitämme Suomen hallitusta siitä, että talousarvioesityksessä kuvattu perusrahoitus vuodelle 2023 näyttää yliopistojen osalta vakaalta, ja että yhteisesti sovittuihin TKI-tavoitteisiin ollaan aidosti pyrkimässä. Nämä isot tavoitteet vaativat kuitenkin suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja täysimääräistä rahoitusta, ja rahoitustarve vuoteen 2035 saakka on arvioitava. Osaajien määrän nostamiseen sitoudutaan pitkäjänteisesti yhdessä yli vaalikausien, parlamentaarisen TKI-työn tavoin.

2.1. Aloituspaikkojen pitkäjänteinen, suunnitelmallinen rahoitus tärkeää

OKM:n korkeakoulujen ja tiedelaitosten johdon seminaarissa huhtikuussa 2022 todettiin, että yli 50 % korkeakoulutettujen osuus nuorissa ikäluokissa on mahdollista saavuttaa v 2035 mennessä, mutta ei kuitenkaan vielä 2030 mennessä. Vuosien 2020 - 2021 aikana on lisätty korkeakoulusektorille yhteensä noin 13 000 aloituspaikkaa. Tavoite vuoteen 2035 vaatii OKM:n korkeakoulujen kestävän kasvun ohjelman linjausten mukaan korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämisen jatkamista vähintään samalla uralla. Aloituspaikat on rahoitettu vuosina 2020 - 2021 määräaikaisella rahoituksella. Tämän lisäksi TKI-tavoitteiden saavuttamiseksi pitää merkittävästi lisätä maisteri- ja erityisesti tohtoritukinnon suorittaneiden osuutta ja määrää TKI-toiminnassa. Onkin tarpeen tarkentaa arviot korkeakoulujen aloituspaikkamäärien nostamiseksi ja myös tohtorikoulutuksen lisäämiseksi kokonaisuutena sekä osoittaa näiden vaatima rahoitus.

Yliopistoilla on keskeinen rooli myös TKI-intensiteetin kasvattamisessa ja kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden houkuttelemisessa. **Jotta sekä korkeakoulutettujen määrän nostamisen, kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden määrän kasvattaminen että TKI-intensiteetin kasvattaminen olisi mahdollista toteuttaa, on sitouduttava yliopistojen perusrahoituksen merkittävään, pitkäjänteiseen kasvattamiseen tulevina vuosina.**

European University Associationin **pitkäaikainen seurantatutkimus osoittaa, että Suomen julkinen yliopistorahoitus on koko 2010-luvun laskenut suhteessa bruttokansantuotteeseen ja suhteessa opiskelijamääriin.** Samaan aikaan muissa Pohjoismaissa sekä bruttokansantuote että julkisen yliopistorahoituksen osuus suhteessa siihen on noussut. Suomessa opiskelijamäärät ovat nousseet vuosina 2010 - 2021 yhteensä 4,3 %. Samaan aikaan yliopistojen akateeminen henkilöstö vähentyi 3 % ja muu henkilöstö peräti 11 %. (EUA: Public Funding Observatory 2021). Vaikka aloituspaikkojen lisäykset toivat uutta rahoitusta ja lisäsivät myös henkilöstön määrää v. 2021, määräaikaisen rahoituksen turvin on vaikea rakentaa pysyvää osaamispohjaa myöskään korkeakouluihin.

Suomen korkea-asteen koulutus ja koko koulutusjärjestelmä perustuu tutkittuun tietoon. Yliopistoissa annettu opetus perustuu aina tutkimukseen, eikä tutkimus- ja koulutustavoitteita voi erottaa toisistaan. Aloituspaikkojen lisäämiseen nyt käytetty lisärahoitus ei riitä kattamaan tutkintojen koko kustannuksia kokonaisuudessaan useimmilla koulutusaloilla. Yliopistojen rahoitusmallin kautta tuleva tutkintoihin perustuva rahoitus voi kattaa puuttuvan osan kustannuksista vain, jos yliopistojen rahoituskehystä kasvatetaan merkittävästi. **Mikäli aloituspaikkoja rahoitetaan vajaalla rahoituksella, uhkaa se yliopiston muuta perustoimintaa, erityisesti tutkimuksen resursseja.** Heikentyneet tutkimusresurssit uhkaavat sekä Suomen tieteen perustaa että myös tutkimusperustaisen opetuksen laatua. Jotta koulutuksen laatu säilyisi korkeana ja on mahdollista tavoitella korkeakoulutettujen vähintään 50 prosentin osuutta, on jatkossa perusrahoitusta nostettava pysyvästi, pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti.

2.2. Osaavan työvoiman alueelliset tarpeet

Korkeakoulujen aloituspaikkoja kohdennettaessa on syytä hyödyntää ennakointitietoa (mm. Opetushallituksen osaamisen ennakointifoorumi) ja kohdentaa paikkoja sellaisille aloille ja alueille, joissa niille on tarvetta ja kysyntää. Korkeakoulut päättävät itse opiskelijamääristään, käytännössä saatavilla oleva rahoitustaso kuitenkin vaikuttaa tähän.

Erillisenä huomiona toteamme: Talousarvioesityksessä lisätään rahoitusta 10 miljoonaa euroa aloituspaikkoihin itäisen Suomen korkeakouluihin vetovoima-aloille ja tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Unifi pitää lisäystä tervetulleena, mutta haluaa samalla kiinnittää huomiota siihen, että osaajatarve on todellisuutta maamme eri osissa.

Unifi ei suoraan ota kantaa alueellisiin osaajatarpeisiin, jotka myös voivat muuttua nopeasti. **On tärkeää, että osaajien saatavuuteen sitoudutaan pitkäjänteisesti yli vaalikausien.** Parlamentaarisen TKI-työn rinnalle tarvitaan parlamentaarista työtä osaamisen tason nostamiseen ja osaajien varmistamiseen.

2.3. Jatkuva oppiminen vaatii omat resurssinsa.

Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on merkittävä rooli jatkuvan oppimisen toteuttajina. Jatkuvan oppimisen systeeminen uudistus ja toteutus vaatii omat resurssinsa, joita ei voi lohkaista yliopistojen (ja korkeakoulujen yleisemmin) perusrahoituksesta.

2.4. Muut huomiot

Yliopistollinen opettajankoulutus on koko suomalaisen koulutusjärjestelmän kivijalka. Tämän vuoksi on huolehdittava riittävistä koulutusmääristä opettajankoulutukseen ja kasvatustieteiden alalle, samoin kuin myös varhaiskasvatuksen opettajankoulutukseen.

Unifi haluaa tuoda esiin myös korkeakouluopetuksen laadun ja tasa-arvon näkökulman. Oppimisen murros, joustavat opintopolut, korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisääminen digitaalisin keinoin sekä jatkuvan oppimisen palvelujen toteuttaminen edellyttävät pedagogista kehittämistyötä, ohjausta ja neuvontaa sekä opiskelijoiden hyvinvointia tukevia palveluja. Opiskelijoiden määrän kasvaessa ja monipuolistuessa kasvaa samalla tuki- ja ohjauspalveluiden tarve.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Tanja Risikko
toiminnanjohtaja